

БИОЛОГИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА МЕСТНИТЕ ВИНЕНИ СОРТОВЕ ГЪМЗА, МАВРУД И ШИРОКА МЕЛНИШКА ЛОЗА

Кирил Попов, Марко Михайлов, Николай Качанов
Лесотехнически университет, София

Резюме

Направен е преглед на три основни местни сортове лози, които се отглеждат у нас. Динамиката на сортовата структура се определя от резистентността или устойчивостта на различните сортовете към болестите и неприятелите. Основните сортове Мавруд, Гъмза и Широка мелнишка лоза са изместени от сортове като Мерло и Каберне Совиньон, които понастоящем заемат общо около 54% от относителния дял на червените винени сортове в България [9].

Ключови думи: лоза, сортове, Гъмза, Мавруд, Широка мелнишка лоза.

Key words: vitis vinifera ,varieties, Gamza, Mavrud, Shiroka Melnishka.

JEL: Q19.

Увод

Основните традиционни за България червени винени сортове са Мавруд, Гъмза и Широка мелнишка лоза [11]. Поради своите ценни биологични особености тези сортове са отглеждани по нашите земи от незапомнени времена. Според изисквания към природната среда се отглеждат в определени райони на нашата страна, подходящи за тяхното оптимално развитие и проявление на техният биологичен потенциал. Така сортът Мавруд се отглежда традиционно в района на Пловдив, Пазарджик и Асеновград, сорта Гъмза в района на Видин, Плевен и Сухиндол, а сорта Широка мелнишка лоза единствено в района на Мелник – Сандански [10]. Различните биологични особености на тези три ценни винени сорта, изискват да бъдат прилагани различни подходи в тяхното отглеждане – избор на подходящо месторастене, подложка, формировка и определено натоварване, както и други агротехнически практики за получаване на по-висок добив и качествено грозде.

Материал и метод

Направен е задълбочен анализ на системите за формиране и резитба при трите винени сорта.

Проучени са документи и литературни, агробиологични и технологични източници, за да се даде по-пълна информация за тяхното отглеждане.

Резултати и анализ

1. Гъмза

Сорт Гъмза е стар местен сорт, отглеждан от незапомнени времена в у нас. В страната беше основен сорт за производството на червени вина. В Южния, Югозападния и Източния лозарски район на страната се среща като единични лози в насажденията. Сорта е отглеждан успешно и в

Унгария, Румъния, Сърбия и в по-малки размери в Австрия, Франция и др.

Ботаническо описание. Напъпването на лозите е силно мъхесто, червеникаво. Млад лотораст. Коронка – мъхеста със слаб розов оттенък. Млади листа – силно мъхести, към върха памучести. Зрял лотораст – светлокестеняв, при възлите с виолетов оттенък със средно дълги междувъзлия. Лист – голям (19,0/19,5 cm), петделен, отгоре слабо мъхнат с ръждив оттенък (характерно). Жилките са зелени (характерно). Цвят – двуполов, с 6 или 5, рядко 4 тичинки. Грозд – средно голям (15,4/8,2 cm), цилиндрично-коничен най-често с едно крило, сбит. Дръжката на грозда е къса, към основата вдървесинена, крехка. Средната маса на грозда варира от 163 до 236 g. Зърно – малко (16,2/15,6 mm), почти сферично, а когато гроздът е сбит – деформирано. Кожицата на зърното е тънка, крехка, с обилен восъчен налеп, тъмносиня до синьо-черна. Средната маса на зърното е около 2,55 g. Гроздето му съдържа около 19–22% захари.

Сорта Гъмза, у нас се отглежда в северната част на страната. Климатът в този район е типично континентален – със студена зима и горещо лято. Сумата на активните температури за крайдунавската част е от 3 800 до 3 980 °C, а за предпланинската – от 3 600 до 3 760 °C. Средната месечна температура за юли е между 22,4 и 24,2 °C, а средната от абсолютните минимални температури е от -18 до -20 °C. Дължината на вегетационния период варира от 180 до 210 дни. Годишната сума на валежите е между 532 и 600 mm за крайдунавската част и между 680 и 850 mm за предпланинската. Почвите в Северния район покрай Дунав са представени от карбонатни и типични, често пъти ерозирани черноземи. Поради ниската студоустойчивост, подхо-

дящо е приземното отглеждане и формировките – чашовидна и единичен Гюйо. В райони без екстремно ниски зимни температури може да се отглежда на стъблени формировки, като се прилага къса чепова резитба. Сорт Гъмза има добър афинитет към разпространените у нас подложки [5, 6].

Табл. 1. Механичен анализ на сорт Гъмза, Плевен

Съдържание, %	1956–1959 г.
Чепки	4,20
Кожици	6,70
Семена	3,20
Месеста част	85,90
Скелет на грозда	10,90
Твърд остатък	14,10
Теоретичен рандеман	82,29

Източник: [2].

2. Широка мелнишка лоза

Широка мелнишка лоза е стар местен сорт, отглеждан от незапомнени времена в микрорайона на Мелник, откъдето носи и името си. През средните векове търговци от Дубровник са закупували и изнасяли на Европейския пазар прочутите мелнишки вина.

Сортът спада към Черноморската еколого-географска група. Разпространен е изключително в Югозападния лозарски район, главно в околностите на гр. Сандански, Мелник и Петрич и селата Хърсово, Марикостиново, Капатово, Виногради, Левуново, Хотово, Катунци. Площта на лозята възлиза на около 2,5% от общата площ на плододаващите насаждения.

Плодовете са средно едри до едри (30–40 g), с правилна овална форма. Плодовата кожа е тънка, основният цвят е син с тъмно лилави ивици, покрита с обилен восъчен налеп. Плодовото месо е зеленикаво-жълто, твърдо, сочно, със сладко-кисел вкус. Костилката се отделя от плодовото месо сравнително лесно. Плодовете издържат на транспорт и са подходящи за консумация в прясно състояние, за преработка в компоти конфитюри, нектари и ракия.

Ботаническо описание. Напъпване – силно мъхнато, със слабо карминово оцветяване. Млад летораст. Коронка – памучеста, бяла, с розова крайнина. Млади листа – светлозелени, с бронзов оттенък, отгоре силно мъхести, отдолу – памучестобели. Зрял летораст – сивокестеняв със средно дълги, средно дебели, слабо сплеснати междувъзлия. Възлите са с виолетов оттенък поради обилния восъчен налеп. Зимните очи са големи, конични, остри, често двойни (характерно). Лист – много голям (20/22 cm), поширок отколкото дълъг, петделен, слабо нарязан, с неясно очертани дялове, наподобяващ петоъгълник. Отгоре е мрежесто набръчкан,

дребно мехурест, нагънат между главните жилки, слабо мъхнат, отдолу четинисто-мъхнат. Горните връзове са плитки, отворени, във вид на широка цепнатина или остър ъгъл. Долните връзове са още по-плитки във вид на остър ъгъл, често едва личат и листът изглежда триделен. Опашният връз е затворен, с тесен елипсовиден отвор, по-рядко отворен, стреловиден. Върхните зъби са дълги с широка основа, а крайните – триъгълни с изпъкнали стени. Жилките са оцветени розововинено към основата, покрити с гъсти къси четинки. Дръжката на листата е дълга, почти гола, розововинена, на места маслинозелена. Есенното оцветяване на листата е жълто. Цвят – двуполов, с 5 тичинки. Грозд – средно голям до голям (16,9/10,2 cm), полусбит до сбит, коничен, крилат, често с повече от две крила. Дръжката на грозда е средно дълга, средно дебели, с добре развито ложе. Средната маса на грозда е от 250 до 300 g. [1, 3, 4].

Широката мелнишка лоза, у нас се отглежда в югозападната част на страната. По територия този район е най-малък – обхваща хълмовете по поречието на Струма и Места. В климатично отношение се отличава рязко от останалите части на страната. Той спада в зоната на преходноконтиненталния средиземноморски климат. Ниски температури под $-16\text{ }^{\circ}\text{C}$ се случват рядко и за кратко време. Сумата на активните температури е над $4\ 000\text{ }^{\circ}\text{C}$. Средната месечна температура за юли е от $23,5$ до $25,1\text{ }^{\circ}\text{C}$. Дължината на вегетационния период варира от 180 до 220 и повече дни. Годишната сума на валежите е малка (550 mm) с ясно изразен максимум през есенно-зимния период. Релефът на района е хълмист и лозята се засажда изключително само върху наклонени терени. Почвите са предимно канелени горски, средно до силно излужени, на много места плитки. Препоръчва се използването на формировка Гюйо [2, 8].

Табл. 2. Механичен анализ на сорт Широка мелнишка лоза, Мелник

Съдържание %	1956–1959 г.
Чепки	2,78
Кожици	7,25
Семена	3,62
Месеста част	86,35
Скелет на грозда	10,04
Твърд остатък	13,65
Теоретичен рандеман	83,91

Източник: [2].

3. Мавруд

Мавруд е стар местен сорт, който се отглежда по нашите земи от дълбока древност. Той спада към Черноморската еколого-географска

група. Разпространен е главно в районите на Пловдив, Хасково и Стара Загора.

Площта на маврудовите насаждения през последните 30 години силно намаля и сега тя е около 1,5% от площта на винените лозя.

Ботаническо описание. Напъпване – силно мъхесто до памучесто, към върха с виолетово до карминово оцветяване. Млади листа – силно мъхести от двете страни, към върха памучести, сиво-зелени, със слабо розова крайнина. Млад летораст. Коронка – памучесто-бяла, с розова крайнина. Зрял летораст – кестенявочервеникав с виолетов оттенък по възлите, с дебели, средно дълги междувъзлия и слабо изпъкнали възли. Лист – голям, петделен, отгоре слабо мрежесто набръчкан, с паяжиновиден мъх, отдолу силно мъхнато-четинест, кожест. Горните връзове са дълбоки, предимно затворени с широко елипсовиден отвор и закръглено дъно, понякога със зъб в основата. Долните връзове са средно дълбоки, отворени, лировидни, с тясно устие и закръглено дъно. Жилките са розово-виночервени в основата, четинисто-мъхнати. Дръжката на листата е средно дълга до дълга, средно дебела, слабо мъхната, виолетова. Цвят – двуполов, най-често с 5 тичинки. Грозд – голям, крилат, разклонен, силно разширен в основата си, полусбит до рехав. Средната маса на грозда е 398 g. Зърно – средно едро (15,2/15,0 mm), сочно със сладък вкус и добра свежест. Средната маса на едно зърно е 1,0–2,0 g в зависимост от клона. Захарността в гроздето по години, микрорайони и клонове варира от 17,0 до 22,0%, при титруема киселинност от 6,1 до 10,7 g/dm³.

Сорта Мавруд, у нас се отглежда в южната част на страната. Сумата на активните температури е от 3 500 до 3 700 °C за първия подрайон и от 3 700 до 4 000 °C за втория. Средната от абсолютните годишни минимални температури е от -14 до -16 °C, но в равнинната част се колебае около -18 °C и тук съществува опасност от измръзване на лозите. Средната месечна температура за юли е между 22,6 и 24,5 °C. Дължината на вегетационния период варира от 180 до 200 дни. Годишната сума на валежите се колебае от 650 до 560 mm. Почвите са представени от цялото разнообразие на канелените горски, край Чирпан се срещат хумусно-карбонатни, а в Родопската яка – и делувиални почви. В повечето места те са достатъчно дълбоки, с добър воден, въздушен и хранителен режим. В високите части на Средногорската и Родопската яки дълбочината на корнеобитаемия почвен слой е недостатъчна. Препоръчват се средностъблени смесени формировки с разстояние на засаждане 2–2,5/1 m. Подходящи подложки Рипария х рупестрис 110 Р, (Берландиери х Ко-

ломбар №1) х 333 ЕМ (Каберне Совиньон х Берландиери) Феркал [7, 8].

Табл. 3. Механичен анализ на сорт Мавруд, Асеновград

Съдържание %	1956–1959 г.
Чепки	3,08
Кожиси	7,87
Семена	3,32
Месеста част	85,73
Скелет на грозда	10,97
Твърд остатък	14,28
Теоретичен рандеман	83,06

Източник: [8].

Табл. 4. Химичен анализ на вината

Сорт	Година и произход на виното	Алкохол об. %	Захар g/dm ³
Гъмза	Плевен (1963)	12,10	2,20
Мавруд	Асеновград (1963)	10,40	2,10
Широка мелнишка лоза	Мелник (1963)	13,22	1,52

Източник: [2].

Изводи

Направеното проучване дава основание да се очертаят следните изводи:

- правилно зонироване на сортовете в зависимост от биологичните им изисквания;
- използване на подходящи подложки и формировки;
- страната има необходимост от увеличаване на площите с традиционни червени винени сортове.

За повишаване на конкурентоспособността е препоръчително увеличаване на производството на качествени вина и рекламирането им в трети страни. Необходимо е правилно разположение на различните сортове в зависимост от биологичните им изисквания.

Намаляването на площите с български сортове се дължи предимно на:

- недостатъчна работната ръка и ниската и квалификация;
- нарушена връзка между наука и производство;
- недостатъчно използване на наличните средства по различни програми.

Благодарности

Статията се публикува със съдействието на проект 154 „Особености в технологиите и икономическа оценка на някои видове и сортове трайни насаждения в България”, финансиран по НИС, към Лесотехнически университет.

Литература

1. Попов, К. *Лозарство*. София. 2017. стр. 295–299.

2. Радулов, Л., Цанков, Б., Занков, З., Бабриков Д. *Ампелография със селекция на лозата*. Земиздат. София. 1985. стр. 96–105.
3. Попов, К. *Лозарство*. София. 2010. стр. 318–337.
4. Цанков, Б., Тодоров, Х., Брайков, Д. *Лозарство с ампелография*. Земиздат. София. 1987. стр. 274–275.
5. Рангелов, Б. *Технологии за отглеждане на лозата*. Земиздат. София. 1986. стр. 107–108.
6. ИАЛВ. *Опис на основните винени сортове на Република България за 2012/2013 г.*
7. Маленин, И. *Календарен справочник по лозарство*. 2008. стр. 180–185.
8. Гетов, Г., Дончев, А., Занков, З., Катеров, К., Кондарев, М., Куртев, П., Петков, Г., Цаков, Д., Цанков, Б., Цветков, В., Чалков, И., Симеонов, И. и др. *Българска ампелография*. том 3. Институт по лозарство и винарство, Плевен. Национална лозаро-винарска камара. София. 2014. стр. 91–98.
9. Агростатистика. *Производство на грозде и вино – реколта 2016*. No 327. май 2017.
10. Шулева, Н., Милчев, Г., Драгозова, Е. *ГИС като инструмент за подпомагане на икономическата оценка на трайните насаждения*. Сб. XI международна научна-приложна конференция „Цифрова икономика и блокчейн технологии”. 2018. Варна. стр. 210–218.
11. Стоенчев, Н., Шулева, Н. *Лозарството – възможност за устойчиво развитие на полупланинските райони в България*. Управление и устойчиво развитие. 3-4 (5). 2001. стр. 70–74.

BIOLOGICAL FEATURES OF THE LOCAL WINE VARIETIES GAMZA, MAVRUD AND SHIROKA MELNISHKA

Kiril Popov, Marko Mihaylov, Nikolay Kachanov
University of Forestry, Sofia, Bulgaria

Abstract

An overview of three local main varieties of vine grown in our country was made. The dynamics of the variety structure is determined by the tolerance or resistance to diseases. The main varieties Mavrud, Gamza and Shiroka Melnishka have been replaced by varieties such as Merlot and Cabernet Sauvignon, which currently occupy about 54% of the relative share of red wine varieties in Bulgaria.